

Az erdélyi román nemzeti mozgalom megalapozója

Pall, Francise: Ein siebenbürgischer Bischof im römischen Exil: Inochentie Micu-Klein (1745—1768). Studia Transylvanica, Bd 19. Köln—Weimar—Wien. Böhlau Verlag 1991. 531 lap és 14 kép.)

E kötet nemrégien elhunyt szerzője megpróbálja új adatokkal, új értelmezésekkel kiegészíteni az Inochentie Micu görög katolikus püspök rendkívüli személyiségéről alkotott képet.

A különböző munkák, kezdve Augustin Bunea Inochentie Micunak szentelt fő művétől I. Tóth Zoltán írásain át David Prodannak a püspökről készített portréjáig mind a román nemzeti mozgalom úttörője és élenjáró alakja életének, tevékenységének főbb mozzanatait igyekeztek feltárni. Francise Pall ama régebbi kutatásai, melyeknek eredményei jórészt tanulmányok formájában az Apulum című folyóiratban láttak napvilágot, de főként ez a munkája arra enged következtetni, hogy a Micura vonatkozó vizsgálódás még korántsem tekinthető befejezettnek.

A kötet lenyűgöz a kutatások alaposágával és sokoldalúságával. Jelentős része levéltári anyag; ezt a szerző nagy gonddal válogatta össze a bukaresti és kolozsvári Állami Levéltárban, a Román Akadémia Kolozsvári Fiókjának könyvtárában, a budapesti Magyar Országos Levéltárban, a bécsi levéltárban és a Congregatio de Propaganda Fide vatikáni levéltárban. A nagy szakmai hozzáértéssel feldolgozott, változatos anyag új adatokat tár az olvasó elé a püspök száműzetésének idejéből, és ugyanakkor helyesbítéseket is a már ismert tényekre, főleg a püspök életkorára vonatkozóan. Bár a szerző főleg a püspök római tartózkodását tárgyalja, mégis az előszóban, a bevezetőben és az első fejezetben helyet szentel a görög katolikus egyház Rómával való egyesülése és a püspök Rómába való menekülése között átívelő időszak tárgyalásának is. Már e rész elolvasásakor nyilvánvalóvá válik a szerző célja: új adatokkal, kiegészítésekkel gazdagítani a már kialakított képet. A következő hat fejezet a római száműzetés komplex történelmi vizsgálata. A szerző a száműzetésben töltött évek főbb mozzanatait mutatja be: a püspök emlékiratait, kérvényeit, sikertelen hazatérési próbálkozásait; később a püspöki szék visszafoglalására tett lépéseit; igyekezetét, hogy megpróbálja a távolból irányítani egyházmegyéjét; a püspöki székből való lemondását sürgető lépéseket; anyagi nehézségeit; az egyre elviselhetlenebbé váló fenyegetéseket követő lemondását; az öniszólásra irányuló törekvéseit, és végül a tragikus véget.

A szerző végkövetkeztetése szerint bár jogos és nemes volt az a cél, amelyért Micu küzdött, mégis kolerikus alkata és néhány hibája miatt ellenségei hálójába került.

Francisc Pall elsősorban eredeti levéltári anyagot feldolgozó kutató; az oklevelek története, ezért az általa felszínre hozott anyag jelentősége túlszárnyalja levont következtetéseinek értékét. Itt ki kell emelnünk a könyv dokumentációs jelentőségét, főleg a függeléként csatolt negyven iratot. Ezeknek egy része — változatban vagy másolatban — már ismert, legtöbbjük azonban új információkat tartalmaz.

Ezek az iratok személyekre, tényekre világítanak rá. Néhányuk Petru Pavel Aaron vikárius személyiségét tárja elénk. Azi a gyáva egyházi embert, aki szolgáló módon vetette alá magát a katolikus egyházi hierarchiának és a császári adminisztrációnak; egyszerű báb volt e hatalmak kezében, és bátorság hiányában vált Micu ellenségévé. A függelékben közölt feljelentései, utasításokat váró folyamodványai az egyházmegyében felléphető zavargásoktól való félelméről árulkodnak, és nyilvánvalóvá válnak azok az okok, amelyek miatt Micu kiátkozza őt. Nem hiányoznak a függelékben a bécsi Udvari Bizottmányhoz (Hofdeputation) írott vagy onnan jött ügyiratok sem; ennek a hatóságnak jól ismert szerepe volt a Micu által kezdeményezett mozgalom elfojtásában.

A Micu távollétében kelt, az egyházmegye szervezésére vonatkozó jegyzőkönyvek, a visszahívására tett kísérletek, a görög katolikus papok, a jezsuita teológus, az erdélyi katolikus egyház, a rutén püspök jegyzőkönyveit magába foglaló ankét, ezek összegezése és a császárnő elé terjesztése a megfelelő intézkedéstervezettel együtt, a második Leopoldi Diploma felélesztésére tett kísérlet, az állami hatósághoz felterjesztett és Micunak a püspöki székből való lemondását tartalmazó ügyiratok hangsúlyozzák azt a szerepet, amelyet a császári udvar és a Bizottmány az államgépezetben betöltött, és kiemelik azt a figyelmet, amelyet az a román püspök működésének szentelt.

A függelék alkotó iratok zöme azonban Micutól származik. Római tevékenységének sokrétűsége lenyűgöző: levelezésben áll vikáriusával, Nicolae Poppal, a császárnővel, a pápai nunciussal, a pápá-

val, az udvari kancellária regisztratúrájával, egyházmegyéje papságával, a rutén főapáttal, Kaunitz kancellárral stb. Jogokat követel híveinek, anyagi segítségért kérvényez harca folytatásához, római munkálkodásáról számol be, mentegetni próbálja száműzetését, kiátkoz, utasításokat ad, felhatalmaz. A dokumentumok halmazából kiemelkednek azok a pápához címzett és eddig kevésbé kutatott beadványok, valamint a császárnőhöz írott levelek, amelyek már az ismert hangnemben fogantak. A közzétett ügyiratokban számos személyiség jelenik meg; ezek közül I. Tóth Zoltán vagy David Prodan révén néhányat már ismert az olvasó, másokat viszont kevésbé. Tudomást szerzünk belőlük új intézkedések fogantatásáról, vizsgálatokról, különböző vélemények és érdekek összecsapásáról. A császárnő, a miniszteri tanács, az udvari főmarsall, Kaunitz kancellár, bizonyos udvari tisztségviselők, a De Propaganda Fide Kongregáció főnöke és titkára, a bécsi pápai nuncius, a kardinálisok, a régi és új jezsuita teológusok, a rutén püspök és főapát, a miniszterek, a görög katolikus vikáriusok és esperesek, a kapucinus barátok, az udvar bankárainak megjelenítése annak a társadalomnak a széles körű keresztmetszetét nyújtja, amelyben Micu vergődött.

Az a társadalom, amely már bürokratikus, gondolkodásában viszont még feudális, értetlenül állt ama új követelések előtt, melyeknek hordereje messze túllépte az őket létrehozó korszak kereteit. Ezáltal az érdekelt kutatónak sok új információ jut birtokába anélkül, hogy lemondana Micu mozgalmanak régebbi értékeléséről. Francisc Pall, a szigorú történész szellemében, munkáját 14 hasonmással és 6 portréval egészíti ki; így teszi teljessé a korszak körképét.

Egészében véve ez a munka tárgyilagossága és főleg a gazdag dokumentációs anyagának felsorakoztatása révén nélkülözhetetlenné válik a XVIII. századi román történelemkutatás számára.

Pall professzor könyvének méltatásakor nem hagyhatjuk figyelmen kívül emberi, kutatói magatartását sem: a bel- és külföldi levéltárak fáradhatatlan kutatóját, aki semmiféle kommunista politikának nem volt cselekvő részese. Tette mindezt egy olyan időszakban, amikor szinte lehetetlen volt tárgyilagos kutatást végezni valamelyes politikai elkötelezettség nélkül. Ennek ellenére, sajnálatos módon, a könyvnek külföldön kellett megjelennie, ahelyett hogy valamely hazai kiadónál látott volna napvilágot.

Remus Câmpeanu — Anton Dörner